

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Β. ΓΛΑΡΟΥ
Ἐπ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ
ΨΥΧΩΦΕΛΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ
ΦΑΡΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΠΑ΄
(2010)

Ανάτυπο

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ 2010

ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΨΥΧΩΦΕΛΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΝΙΚΗΤΑ ΣΤΗΘΑΤΟ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Β. ΓΛΑΡΟΥ

Έπ. Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Οἱ λόγοι ποὺ ὀδήγησαν τοὺς Πατέρες καὶ ἐν γένει τοὺς ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς στὴ σύνταξη θεολογικῶν ἔργων ἔχει ἀπασχολήσει τὴν ἔρευνα. Ὁ Στυλ. Παπαδόπουλος ἔχει ἤδη προβεῖ σὲ συστηματικὴ ἀπαρίθμηση τῶν σημαντικότερων αἰτίων συγγραφῆς τῶν ἔργων τῆς πατερικῆς γραμματείας. Τὸ πρῶτο αἶτιο εἶναι ἡ ὑποβολήθηση τοῦ ἱεραποστολικοῦ, κατηχητικοῦ καὶ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ποιμένες κήρυτταν, κατηχοῦσαν καὶ ἐρμήνευαν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ φωτίσουν τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, νὰ καταδείξουν τὶς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ προβάλλουν τὸ σχέδιο τῆς Θείας Οἰκονομίας στὸν προσωπικὸ χάρτη τοῦ κάθε πιστοῦ¹.

Ὁ δεῦτερος λόγος ἔχει ἐκκλησιολογικὴ ἀφετηρία καὶ προέκυψε ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα «τῆς φανερώσεως τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀντικρούσεως τῆς κακοδοξίας»², προκειμένου νὰ διαφυλαχθεῖ τὸ ἥθος καθῶς καὶ ἡ δογματικὴ καὶ λειτουργικὴ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἐσφαλμένες δογματικὲς ἀντιλήψεις τῶν αἵρεσιάρχων ἀντιμετωπίστηκαν μὲ δογματικὰ καὶ ἀπολογητικὰ³ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀποτελέσαν πηγὲς καὶ τεκμήρια τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων.

---

1. Βλ. ΣΤΥΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατρολογία Α΄*, Ἀθήνα 1990, σελ. 21.

2. ΣΤΥΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *ὁ.π.*, σελ. 21-22.

3. Μέρος τῆς χριστιανικῆς γραμματείας ἀποτελεῖ ἡ ἀπολογητικὴ γραμματεία ποὺ ὀφείλει τὴ γέννησή της στὴν ἀνάγκη νὰ ἀπαντήσῃ ὁ χριστιανικὸς κόσμος στὸν ἐθνικὸ κόσμο. Κατὰ τὸν Ν. Τζιράκη, οἱ λόγοι ποὺ ὀρίζουν καὶ δικαιώνουν τὸ περιεχόμενο τῶν Ἀπολογιῶν εἶναι τρεῖς: α) Ἡ ἄδικη καὶ ἀήθης ἐπίθεση κατὰ τῶν χριστιανῶν, β) Ἡ ἐπίθεση κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τῶν ποικιλώνυμων θεῶν της καὶ γ) Ἡ προβολὴ καὶ συγχρόνως ἡ ἐκθεση τῆς περὶ τοῦ Θεοῦ πίστεως τῆς Ἐκκλησίας. Βλ. Ν. ΤΖΙΡΑΚΗ, *Ἀπολογητές. Συμβολὴ στὴ σχέση τῶν Ἀπολογιῶν μὲ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ γραμματεία*, ἐκδ. Ἄρμος, Ἀθήνα 2003, σελ. 21-22.

Ὡς τρίτο κατὰ σειρὰ αἴτιο συγγραφῆς προβάλλεται αὐτὸ τῆς ἐκφράσεως τῶν θείων ἐμπειριῶν⁴, μέσα ἀπὸ ἀσκητικά, νηπτικά καὶ ἡσυχαστικά κείμενα. Οἱ ἀδλητὲς τῆς μοναχικῆς καὶ ἐρημικῆς ζωῆς ἐργάστηκαν πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς βιωματικῆς προσεγγίσεως τῆς Θείας Ἀλήθειας. Ὅρισμένοι ἀπὸ αὐτοὺς ἄφησαν πίσω τους γραπτὰ μνημεῖα, μαρτύρια τῆς ἐμπειρίας τῆς ἀσκητικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐσωτερικῆς προσευχῆς ἀλλὰ καὶ τῶν γευστικῶν καρπῶν τῆς μυστικῆς ἐνώσεως μετὰ τὴν Τριάδα.

Τὸ τέταρτο κίνητρο συγγραφῆς ταυτίζεται μετὰ τὴν ἀνταπόκριση τῶν Πατέρων στὴν ἀνάγκη τῶν χριστιανῶν νὰ λατρεύσουν καὶ νὰ δοξολογήσουν τὴν Τριάδα⁵ κυρίως ὁμοθυμαδόν, δηλαδὴ ὡς σύναξη. Ἡ διαμόρφωση τῆς μυσταγωγικῆς λατρείας βασίζεται στὸν βιβλικό, ἱστορικὸ καὶ δογματικὸ λόγο καὶ εἶναι προῖον μακρόχρονης διεργασίας. Ἡ συνάρμωση τῶν ἀνωτέρω στοιχείων μετὰ τὴν ὑμνογραφικὴ δημιουργία ἐκείνων τῶν Πατέρων οἱ ὅποιοι εἶχαν τὸ χάρισμα τοῦ ποιητικοῦ λόγου, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὸ πλουσιότατο μωσαϊκὸ τῶν λατρευτικῶν κειμένων μετὰ περιεχόμενον δοξολογικὸ, παρακλητικὸ, ἀγιολογικὸ, ἐγκωμιαστικὸ καὶ διδασκτικόν⁶.

Ὡς τελευταῖο κατὰ σειρὰ αἴτιο συγγραφῆς ἀναφέρεται ἡ ἀνάγκη «διατηρήσεως τῆς μνήμης»⁷. Μαρτυρολογία, Συναξάρια, ἔργα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐπιγραφές καὶ ἐπιγράμματα, ἀλληλογραφία, συνδέτουν τὴν εἰκόνα τῆς ὁρατῆς πορείας τῆς Ἐκκλησίας στὸν κόσμον καὶ τὸν χρόνον. Ὁ Παπαδόπουλος δὲν περιλαμβάνει στὴν ἀπαρίθμηση ἔργα νομοκανονικοῦ περιεχομένου, ὅπως ἐγκυκλίους, συνοδικὰ ἀποφάσεις καὶ πρακτικά, δικογραφίες καὶ ἀποφάσεις ὀργάνων ἀπονομῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοσύνης, μοναστηριακὰ Τυπικά, καθὼς ἔχει θέσει ὡς κριτήριον κατατάξεως τὴν ἀφορμὴ γιὰ συγγραφὴ ἔργων ἀμιγῶς θεολογικοῦ περιεχομένου.

Οἱ ἀφορμὲς γιὰ συγγραφὴ ἔργων κηρυγματικῶν ἢ ἀπολογητικῶν-θεολογικῶν, λατρευτικῶν, ἱστορικοδογματικῶν, ἐρμηνευτικῶν ἢ νομοκανονικῶν, ἐρεῖδονται σὲ προφανεῖς ἱστορικὲς ἀνάγκες. Συγκυρίες, δοκιμασίες, ἐπιταγὲς καὶ ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς, περιστάσεις, δηλαδὴ, τίς ὁποῖες ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ καθόλου σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτέλεσαν

4. ΣΤΥΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., σελ. 22. Βλ. καὶ σελ. 122-124 ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

5. ΣΤΥΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., σελ. 22.

6. Πρὸβλ. ΣΤΥΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., σελ. 22.

7. ΣΤΥΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., σελ. 22-23.

τὰ αἷτια τῆς δημιουργίας τους. Ἀντιθέτως, τὰ νηπτικά συγγράμματα δὲν προκύπτουν ἀπὸ τὸ συλλογικῶς ἐπιβαλλόμενο δέον ἀλλὰ ἀπὸ τὴν προσωπική καὶ ιδιόβουλη ἀνταπόκριση τοῦ συντάκτη τους σὲ μία ἐσωτερική ὑπαγόρευση. Ἡ χρησιμότητά τους στὴ ζωὴ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, στὴ συντήρηση τῶν δεσμῶν της, στὴν προάσπιση τῶν δογμάτων της καὶ γενικὰ στὴν ἐνίσχυση καὶ τὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ κοινοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου δὲν εἶναι προφανές, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, σ' ἓνα λατρευτικό, δογματικό, κανονικὸ ἢ κηρυγματικὸ κείμενο. Ὅμως, ὅπως ὅλα τὰ ἀνωτέρω εἶδη τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας, ἔτσι καὶ τὰ νηπτικά κείμενα, ὑπηρετοῦν τὴ σωτηριολογικὴ Ἀλήθεια τῆς καθόλου Ἐκκλησίας.

Τὰ νηπτικά συγγράμματα δὲν στοχεύουν στὸ νὰ προβάλλουν τὸ πρόσωπο ποὺ μετέχει τῆς θείας ἐμπειρίας, ἀλλὰ λειτουργοῦν ὡς δεξαμενὲς ἐκκλησιαστικοῦ βιώματος. Καταδεικνύουν τὴ δυνατότητα ποὺ δίνεται σὲ κάθε πιστὸ νὰ ἀκολουθήσει τὸν δρόμο πρὸς τὴν ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ ὄχι ὡς ἀτομικὸ ἐπίτευγμα, ἀλλὰ ὡς ἐκκλησιαστικὸ γεγονός. Ἡ Ἐκκλησιολογία τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης βασίζεται στὴν Παύλεια διδασκαλία περὶ τῶν ποικίλων χαρισμάτων καὶ ρόλων τῶν μελῶν τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου σώματος τοῦ Χριστοῦ⁸. Ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, τονίζει ὅτι ἡ ποικιλία αὐτῆ δὲν δημιουργεῖ διακρίσεις ἐντὸς τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ κάθε μέλος «πάντα τὰ θεῖα χαρίσματα συλλήβδην ἔχει ἐν ἑαυτῷ», ἀρκεῖ νὰ διατηρεῖ «ἀνόθευτον τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν»⁹. Ἡ ποικιλία τῶν χαρισμάτων δὲν θίγει τὴν ἐνότητα, ἀλλὰ ἐνισχύει τὴν ἀδελφосύνη, καθὼς ὅλοι λαμβάνουν τὴν υἰοθεσία τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος¹⁰.

Ὡς ἐκ τούτου, ὁ φωτισμὸς τῶν μεγάλων θεολόγων Πατέρων πρόσφερε στὴν Ἐκκλησία τίς κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν πιὸ ἄρτιες υἱικές διατυπώσεις τοῦ θείου δόγματος. Τὸ πνευματοφόρο ποιητικὸ χάρισμα ἄλλων, κόσμησε τὸν λειτουργικὸ χρόνο μὲ ἀπαράμιλλου κάλλους στολί-

8. Α' Κορ. 12:27-30: «Ὑμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. Καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, ἔπειτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν. μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάντες προφῆται; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάντες δυνάμεις; μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσι;».

9. Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Περὶ ἀγάπης τετάρτη κεφαλαίων ἑκατοντάς*, ξδ', MPG 90, 1064D.

10. Μ. Βασιλείου, *Ὅροι κατὰ πλάτος*, η', 1, MPG 31.936B.

δια τοῦ ἀνθρώπινου λόγου. Χωρὶς τὴν Παρακλητικὴ ἐναύγαση δὲ ἦταν ἀδύνατο νὰ καταγραφοῦν οἱ θεῖες ἐμπειρίες τῶν νηπτικῶν. Ἡ Νύμφη Χριστοῦ, ἡ Ἐκκλησία, στρώνει μὲ τὰ μυρίπνοα ἄνθη τῆς φιλοκαλικῆς πολιτείας τὸν «ἀνεπίστροφο» δρόμο τῆς «ξενιτείας» ἀπὸ τὸ ρητὸ στὸ Ἰερρο¹¹. Ἡ δογματικὴ παράδοση δὲν μπορεῖ νὰ διαχωριστεῖ ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως¹², ἡ ὁποία ἀποκτᾶται μέσα ἀπὸ τὴ Θεία Λατρεία καὶ τὴν ἐσωτερικὴ προσευχή. Ἡ κοινὴ λατρεία καὶ ἡ ἀτομικὴ προσευχὴ ἔχουν ὡς κοινὸ παρανομαστὴ τὸ θέλημα τῆς προσωπικῆς κοινωνίας καὶ ἔνωσης μὲ τὸν Θεὸ μὲ κριτήριον αὐθεντικότητος τὴν πίστη στὴν ἀλήθεια τοῦ δόγματος. Τὰ δόγματα δὲν κατανοοῦνται χωρὶς τὴν ἀληθινὴ ἐμπειρία καὶ ἡ ἐμπειρία χωρὶς τὴν ἀλήθεια τῶν δογμάτων¹³.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὑπάρχει ἀμυδρὴ σημασιολογικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς «νηπτικῆς» καὶ «μυστικῆς» θεολογίας¹⁴. Τὸ ἐπίθετο νηπτικὸς ἐστιάξει στὴν ἐμπειρία τῆς προσπάθειας καὶ ὄχι στὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ ὅρος νῆψις παράγεται ἐκ τοῦ ρήματος νήφω ποὺ σημαίνει «ἀπέχω τοῦ οἴνου»¹⁵. Ἡ σημασία του εἶναι ἡ ἀκριβῶς ἀντίθετη ἀπὸ αὐτὴν τοῦ μεθύω¹⁶. Τόσο στὴν Ἁγία Γραφὴ ὅσο καὶ στὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία ἔχει τὴν ἔννοια «τῆς σωφροσύνης, τῆς προσεκτικότητος καὶ προνοητικότητος»¹⁷. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀγωνιζόμενοι νὰ βιώσουν τίς ἐντολὰς τοῦ Ἰησοῦ, θέλησαν νὰ γευθοῦν ἤδη ἀπὸ τὴν ἐπίγεια ζωὴ τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας, ἐφαρμόζοντας τὸ βιβλικὸ τοῦ Πέτρου «νήψατε, γρηγορήσατε»¹⁸ καὶ τοῦ Παύλου «σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι»¹⁹. Ἡ

11. Βλ. Ἰωάννου Σιναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος Γ', Περὶ ξενιτείας, MPG 88,664B.

12. V. LOSSKY, *Ἡ μυστικὴ Θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1986⁴, σελ. 259.

13. V. LOSSKY, ὁ.π.

14. Γιὰ τὴν προτίμησιν τοῦ ὅρου «νηπτικὴ γραμματεία» βλ. ΣΤΥΛ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., σελ. 22, 122-123.

15. Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, ἐκδ. Ἑλληνικὴ Παιδεία, Ἀθῆναι 1964.

16. Γ. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, «Πνευματικότης, Ὁρθόδοξος, Ἡ νῆψις», *ΘΗΕ* 10 (1960) 471-474, ἐδῶ 471.

17. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Νηπτικοὶ καὶ Πατέρες τῶν μέσων χρόνων*, Ἀθῆναι 2000, σελ. 9. Πρὸβλ. Η. LIDDELL-R. SCOTT, *Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, τόμ. III, μτφρ. Ξενοφώντος, ἐκδ. Ἰ. Σιδέρης, Ἀθῆναι χ.χ., σελ. 233.

18. Α' Πέτρ. 5:8.

19. Β' Τιμ. 4:5.

ἔννοια τῆς νήψεως ἀφορᾷ στὴ σύνολη προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ προσδεύσει πνευματικῶς. Ἡ πορεία τῆς νήψεως, συνεπικουρεῖται ἀπὸ τὴ Θεία Χάρη καὶ στοχεύει στὸν πλήρη ἔλεγχο τῶν παθῶν καὶ τὴν ταύτιση τοῦ θελήματος τοῦ πιστοῦ μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ²⁰. Τὸ τελικὸ στάδιο τῆς νήψεως εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ ἀπάθεια, ἡ μίμησις, δηλαδή, τῆς στερουμένης ψυχικῶν παθῶν ἀνθρωπίνης φύσεώς Του²¹. Ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς εἶναι κατάσταση φυσική, δυναμική, ἐπιδεχόμενη αὐξήσεως καὶ ὀδηγεῖ στὴν κατὰ χάριν θέωση. Ἡ νηπτικὴ γραμματεία εἶναι προσκολλημένη στὸ δύσβατο καὶ ἀπαιτητικὸ μονοπάτι τῆς ἀσκήσεως, διασώζοντας τὴ γοητεία τῆς διαδρομῆς μὲ τὴ σταθερὴ της προσήλωση στὴ μυστικὴ ἐμπειρία ὑπερφυῶν ἐνεργειῶν καὶ θείων χαρισμάτων.

Τὰ κίνητρα συγγραφῆς τῶν νηπτικῶν παρουσιάζουν ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον, καθὼς ὁποιαδήποτε ρητὴ ἀποκάλυψη τῶν σταδίων τῆς ὁδεύσεως πρὸς τὴ μυστικὴ θεωρία δὲν συμβαδίζει μὲ τὴν ἔννοια τῆς «ξενιτείας», ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ἰωάννη τῆς Κλίμακος εἶναι «ἄγνωστος σοφία, ἀδημοσίευτος σύνεσις, ἀπόκρυφος βίος, ἀθεώρητος σκοπός, ἀφανὴς λογισμός, ..., βυθὸς σιωπῆς»²². Τὴ λύση τῆς ἀντιφάσεως μᾶς δίνει ὁ νηπτικὸς Πατέρας Νικήτας Στηθάτος, ὁ ὁποῖος μᾶς προσφέρει εἰδικὴ παράγραφο περὶ ἀφορμῶν ψυχοφελούς συγγραφῆς, καὶ μάλιστα τὴν πρώτη εἰσαγωγικὴ παράγραφο ἀπὸ τὴν *Πρώτη ἑκατοντάδα πρακτικῶν κεφαλαίων*.

Πρὶν ἐξετάσουμε τὸ περιεχόμενό της, κρίνουμε σκόπιμο νὰ σημειώσουμε κάποια στοιχεῖα ἀπὸ τὸν βίο καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Νικήτα Στηθάτου. Γεννήθηκε περὶ τὸ 1014 μ.Χ²³. Σὲ ἡλικία δεκατεσσάρων ἐτῶν, ἔφηβος ἀκόμη, ἐγκατέλειψε τὶς σπουδές του καὶ ἔγινε δόκιμος στὴ φημισμένη Μονὴ τοῦ Στουδίου²⁴. Σ' αὐτὴ τὴ νεαρὴ ἡλικία γνώρισε καὶ μα-

20. Βλ. ΑΝΩΝΥΜΟΥ, «Νήψις», *ΘΗΕ* 9 (1966) 456-457.

21. Πρὸβλ. ὅ.π., Νήψις, στήλ. 457.

22. Ἰωάννου Συναΐτου, *Κλίμαξ*, Λόγος Γ', Περὶ ξενιτείας, MPG 88,664B.

23. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, «Νικήτας, Ὁ Στηθάτος», *ΘΗΕ* 9 (1966) 466-470, ἐδῶ στήλ. 467, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ, «Νικήτας ὁ Στηθάτος», *Παγκόσμιον Βιογραφικὸν Λεξικὸν* 7 (1991) Ἀθῆναι, σελ. 205.

24. Νικήτα Στηθάτου, *Βίος τοῦ Συμεὸν τοῦ Νέου Θεολόγου* (949-1022). *Vie de Syméon le Nouveau théologien (949-1022): un grand mystique byzantiné*, par Nicéas Stéthatos, introduction et notes critiques par P. Hausherr, traduction française en collaboration avec Gabriel [Horn *Orientalia Christiana Analecta*, Num. 45, Roma 1928], σελ. 1-228, ἐδῶ κεφ. 135²⁰⁻²⁸. Βλ. καὶ Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, ὅ.π., στήλ. 466, Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, ὅ.π., σελ. 45, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ, ὅ.π.

δήτευσε πλησίον τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, ὁ ὁποῖος τότε μόναζε στή Μονή τῆς ἁγίας Μαρίνης Χρυσουπόλεως σὰ μικρασιατικά παρράλια τῆς Προποντίδος²⁵, μαθητεία πού ἀπέβη καθοριστική γιά τή μετέπειτα πνευματική του πορεία. Ὁ Συμεὼν φέρεται νὰ ἀποκαλεῖ τὸν Νικήτα «πνευματικὸν τέκνον» καὶ μάλιστα «ποθεινὸν καὶ φιλούμενον», γεγονός πού ὑποδηλώνει τὴν ιδιαίτερη πνευματική σχέση πού ἀνέπτυξε μὲ τὸν φημισμένο γέροντα ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπη καὶ ἐκτίμηση πού ἔτρεφε πρὸς αὐτὸν ὁ Συμεὼν²⁶. Ὁ Νικήτας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ διδάσκαλός του μὲ ἐπιστολὴ τοῦ ἀνέδωσε τὴ δημοσίευση καὶ διάδοση τῶν συγγραμμάτων του²⁷. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ συνέταξε τὴ βιογραφία, τὴν ἀκολουθία καὶ τὰ ἐγκώμια τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα μὲ ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία ἐσωτερικῶν ἀντιδράσεων στή μονή²⁸. Ἀπὸ τὶς ἀγιολογικὲς πηγὲς προκύπτει ὅτι ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψει τὴ μονή τῆς μετανοίας του γιά ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα, στήν ὁποία ἐπανῆλθε ὅταν οἱ ἀντιδράσεις πού συνάντησε ἐξέλειψαν²⁹. Ὑποστηρίζεται ὅτι οἱ ἀντιδράσεις αὐτὲς δὲν ἦταν μόνον ἀπόρροια τῆς προσπάθειας ἀγιοποιήσεως τοῦ Συμεῶν. Ὡς λόγοι πού ὀδήγησαν σ' αὐτὴν τὴ «φυγὴ» θεωροῦνται τόσο ἡ προσήλωση τοῦ Στηθάτου σὲ μία διαφορετικὴ ἀντίληψη γιά τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ τελειότητα, ὅσο καὶ ἡ ἐνασχόλησή του μὲ τὴ συγγραφὴ ἀντιρρητικῶν κειμένων πού ἀφοροῦσαν σὲ λατινικὲς καινοτομίες, πρακτικὴ πού ἦταν ἀντίθετη μὲ τὸ πνεῦμα τῶν Στουδιτῶν³⁰. Στὴ διένεξη μεταξὺ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Α΄ Κηρουλαρίου καὶ τοῦ καρδινάλιου Οὐμβέρτου ὑποστήριξε σθεναρὰ τὶς ὀρθόδοξες θέσεις, γράφοντας πραγ-

25. Νικήτα Στηθάτου, *Βίος τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*, κεφ. 141¹⁰⁻¹³, 137¹⁶. Βλ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, ὅ.π., στήλ. 467, Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, ὅ.π., σελ. 45, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ, ὅ.π.

26. Νικήτα Στηθάτου, *Βίος τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*, κεφ. 132¹. Βλ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, ὅ.π., στήλ. 467, Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, ὅ.π., σελ. 45, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ, ὅ.π.

27. Νικήτα Στηθάτου, *Βίος τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*, κεφ. 131²⁴⁻²⁵, 132¹⁻²⁶. Βλ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, ὅ.π., στήλ. 467, Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, ὅ.π., σελ. 45-46.

28. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, ὅ.π., στήλ. 467, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ, ὅ.π.

29. Νικήτα Στηθάτου, *Βίος τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου*, κεφ. 131⁵⁻¹⁵. Βλ. Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, ὅ.π., σελ. 46, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ, ὅ.π.

30. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, ὅ.π., στήλ. 467, Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, ὅ.π., σελ. 46, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ, ὅ.π.

ματεῖς μὲ ἀντιλατινικὸ περιεχόμενον³¹. Σὲ μεγάλη ἡλικία διετέλεσε ἡγούμενος τῆς μονῆς Στουδίου καὶ ἡ ἐκδημία του τοποθετεῖται περὶ τὸ 1090³². Συνέγραψε, ἐκτὸς ἀπὸ νηπτικὰ ἀριστουργήματα καὶ δογματικά, ἀντιρρητικά ἔργα, καὶ ἀποτελεῖ ὑποδειγματικὸ πρότυπο ζωῆς ποῦ ὑπηρετήσε τὸ ἰδανικὸ τῆς ἐνότητος δόγματος καὶ μυστικῆς ἐμπειρίας.

Ἄπ' ὅσα σύντομα ἐκδέσαμε προκύπτει ἀβίαστα ὅτι ὁ Νικήτας Στηθάτος, Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μὲ προσωπικὰ βιώματα ἡσυχαστικοῦ βίου, λογιότητα καὶ δογματικὴ κατάρτιση εἶναι ἀξιόπιστος μάρτυρας τῶν κινήτρων συγγραφῆς τῶν νηπτικῶν συγγραμμάτων. Ἄς ἐξετάσουμε ὁμως τὴν πρώτη παράγραφο τοῦ ἔργου του *Πρακτικῶν κεφαλαίων ἑκατοντὰς πρώτῃ*³³, ἡ ὁποία ἔχει τὸν χαρακτήρα προοιμίου καὶ περιέχει κατὰ τρόπο συνοπτικὸ τὴ διδασκαλία τοῦ Στηθάτου περὶ τῶν τεσσάρων ἀφορμῶν ψυχοφελούς συγγραφῆς.

Ἄπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς παραγράφου ὁ Νικήτας φαίνεται νὰ ἔχει ἐπίγνωση τοῦ βάθους τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, καθὼς χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα «οἶομαι», γιὰ νὰ ἀπαριθμήσει τὰ τέσσερα, κατ' αὐτόν, κίνητρα συγγραφῆς μίας ἀσκητικῆς ψυχοφελούς πραγματείας. Ἄπὸ τὴν πρώτη κίολας διατύπωση ἀναγνωρίζει τὴν ὕπαρξη τῶν κινήτρων αὐτῶν μόνο σὲ ἐκεῖνον ποῦ ἀσκεῖ τὶς τρεῖς μοναχικὲς ἀρετῆς: τὴν ὑπακοή, τὴν παρθενία καὶ τὴν ἀκτημοσύνη³⁴. Ὁ Νικήτας μὲ τὴν ἀναφορά του σὶς μοναχικὲς ἀρετῆς καθιστᾷ σαφὲς ὅτι τὰ κίνητρα ποῦ δὰ ἐκδέσει δὲν ἀφοροῦν ὅποιαδήποτε ψυχοφελῆ συγγραφὴ ἀλλὰ μόνο στὴ σύνταξη ἀσκητικῶν κειμένων.

Ὁ Νικήτας, πρὶν προχωρήσει στὴν ἐκθεση τῶν κινήτρων, θέτει ἕναν ἀρχικὸ περιορισμὸ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐμφανίζεται βέβαιος. Συντάκτης τέ-

31. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, *Μέσα στό φῶς τοῦ Χριστοῦ. Ἁγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος 949-1022. Βίος - Πνευματικότητα - Διδασκαλία*, μτφρ. Π. Σκουτέρη, ἐκδ. «Τό Περιβόλι τῆς Παναγίας», Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 61, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ, ὅ.π.

32. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, ὅ.π., στήλ. 468, ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΡΙΒΟΣΕΪΝ, ὅ.π., σελ. 61, Χ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ, ὅ.π., σελ. 46, ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ, ὅ.π.

33. Νικήτα Στηθάτου, *Α' Ἐκατοντὰς πρακτικῶν κεφαλαίων, α'*, MPG 120,852A-853A.

34. Νικήτα Στηθάτου, *Α' Ἐκατοντὰς πρακτικῶν κεφαλαίων, α'*, MPG 120,852A: «Τέσσαρας οἶομαι τὰς αἰτίας ἐν τριάδι τελεία τῶν ἀρετῶν, τὰς ἐπὶ τὸ γράφειν κινούσας τὰ λυσιτελῆ, τὸν ἄρτι τὸ μέσον τῆς ἀρχῆς ὑπερκύψαντα καὶ πρὸς τὴν τριάδα τῆς μυστικῆς ἐφθακότα θεολογίας».

τοιων συγγραμμάτων δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ ὅποιοσδήποτε διάγει ἀσκητικὸ ἢ μοναχικὸ βίο. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἴσταται «ἐν τῇ τελείᾳ τριάδι τῶν μοναχικῶν ἀρετῶν»³⁵, ἢ ὅποια εἶναι μόνο ἡ ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ μοναχοῦ. Πρέπει ἡ πορεία του νὰ ἔχει ὑπερβεῖ τὸ μέσο τῆς πνευματικῆς κλίμακος καὶ νὰ πλησιάζει τὴν «τριάδα τῆς μυστικῆς θεολογίας»³⁶. Ὁ Νικήτας μὲ τὰ λόγια αὐτὰ παραπέμπει στὴ σημειολογία τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, περὶ τῆς ἀνοδικῆς πορείας τῆς πνευματικῆς προόδου. Ὁ Ἰωάννης προτρέπει νὰ «ἐπιβῶμεν προθύμως καὶ πιστῶς... καὶ ἡμεῖς τῆς νοεραῖς ταύτης καὶ οὐρανοδρόμου ἀνόδου»³⁷. Ὅμως γιὰ τὸν Σιναῖτη Πατέρα ὁ βυθισμὸς στὸν Θεὸ ἢ ἡ καταύγαση τοῦ θείου Φωτὸς εἶναι ζητήματα ποὺ δὲν βρίσκονται στὸ ἐπίκεντρο τῶν ἐνδιαφερόντων του³⁸. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία γιὰ τὸν ἀσκητικὸ βίο εἶναι ἡ βούληση καὶ ἡ ἀρετὴ³⁹. Στὴν κορυφὴ τῆς Κλίμακος τοποθετεῖ τὶς τρεῖς ἀρετὲς τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης καὶ θεωρεῖ ὅτι τὸ σημαῖνον γιὰ τὴ σωτηρία εἶναι ἡ ἀσκησιμὸς αὐτῶν τῶν ἀρετῶν καὶ ὄχι ἡ θεολόγησιμὸς ὑπὸ τὴ μυστικὴ ἔννοια καὶ θεωρία⁴⁰.

Ὁ Νικήτας, κάνοντας λόγο γιὰ τὴν τριάδα τῆς μυστικῆς θεολογίας, δὲν ἐννοεῖ τὶς τρεῖς κορυφαῖες ἀρετὲς τῆς Κλίμακος. Ἡ τελευταία ὑπηρετεῖ τὸν πρακτικὸ ἀσκητισμὸ στὸν ὑψηλότερο βαθμὸ πνευματικότητας ποὺ δὰ μπορούσε νὰ φθάσει⁴¹. Ὁ Νικήτας, ὅμως, συγκαταλέγεται στοὺς θεράποντες τοῦ θεωρητικοῦ νηπτικοῦ λόγου, τὴν πιὸ ὀλοκληρωμένη μορφή τοῦ χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ⁴². Στὴν ἱστορία τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας ἡ νηπτικὴ θεολογία συνιστᾷ τὴν κορύφωση μίας παράδοσης, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν Κλήμεντα καὶ τὸν Ὠριγένη, καὶ διακρίνει τὴν

35. Νικήτα Στηθάτου, *Ἐκατοντὰς πρακτικῶν κεφαλαίων*, α', MPG 120, 852A.

36. Ὁ.π.

37. Ἰωάννου Σιναῖτου, *Ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἡγουμένου τῆς Ῥαϊδοῦ, πρὸς Ἰωάννην ἀξιάγαστον τὸν Σιναίου Ὁρους ἡγούμενον*, MPG 88,628D. Πρὸς Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, «Ἰωάννης, Ὁ Σιναῖτης», *ΘΗΕ* 6 (1965) 1211-1213, ἐδῶ: 1213.

38. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, ὁ.π.

39. Ὁ.π.

40. Ὁ.π.

41. Β. ΤΑΤΑΚΗ, *Χριστιανικὴ καὶ Βυζαντινὴ φιλοσοφία*, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 2007, σελ. 123.

42. Β. ΤΑΤΑΚΗ, ὁ.π., σελ. 131, ὅπου διάκριση τοῦ λαϊκότερου πρακτικοῦ μυστικισμοῦ (ἀσκητικὰ κείμενα) ἀπὸ τὸν θεωρητικὸ μυστικισμὸ.

πράξη ἀπὸ τῆ θεωρίας⁴³. Ὁ Εὐάγιος Ποντικός προγενέστερος συγγραφέας τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τῆς Κλίμακος διέκρινε τὴ θεωρία σὲ δύο ἐπιμέρους διαβαθμίσεις καὶ ἀνέδειξε τὸ τρίπτυχο τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, τῆς φυσικῆς θεωρίας καὶ τῆς θεολογίας. Αὐτὴ ἡ τριάδα ἀντιστοιχεῖ στὴν ἐπικρατήσασα ἀργότερα στὴ νηπτικὴ γραμματεία τριπλῆ διαβάθμιση τῆς καθάρσεως, τῆς ἐλλάμψεως καὶ τῆς ἐνώσεως⁴⁴.

Ὁ Νικήτας διακρίνει στὰ ἔργα του τρεῖς βαθμοὺς πνευματικῆς προόδου, τὸν καθαρτικό, τὸν φωτιστικό καὶ τὸν μυστικό ἢ τελειοποιό. Ὁ καθαρτικός εἶναι ἡ ἔμπρακτῆ ἄσκηση ἢ ἡ ἔμπρακτῆ φιλοσοφία μὲ καρπὸ τὴν ἀπάθεια. Ἡ ἀπάθεια εἶναι κατὰ τὸν Στηθάτο ἐλευθερία ἀπὸ τὰ πάθη, ἡ ὁποία κερδίζεται μὲ τὴν ἐπίπονη πράξη τῆς ἀσκήσεως καὶ ὁδηγεῖ στὴ θεωρία τῆς κτίσεως καὶ τὴν εἴσοδο στὸν δεῖο γνόφο. Αὐτὸ τὸ κίνητρο δημιουργεῖ στὸν ἄνθρωπο τὴν ἔλξη καὶ τὴν ἀπορία. Ὁ νηπτικός συγγραφέας κατακλύζεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ προσεγγίσει τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ καὶ θλίβεται ἀπὸ τὴν ἀδυναμία νὰ περάσει ἀπὸ τὴ θεωρία τῆς κτίσεως στὴ θεωρία τῶν ὄντων, νὰ δεῖ, δηλαδή, πέρα ἀπὸ τὰ ὄντα, τοὺς λόγους τῶν ὄντων. Ἡ θεωρία τῆς κτίσεως καὶ ὁ δεῖος γνόφος στὸ πρῶτο στάδιο τῆς πνευματικῆς ἀνεπίξεως εἶναι πρόγευση τῶν ἄλλων δύο σταδίων τῆς πνευματικῆς προόδου⁴⁵.

Ὁ δεύτερος βαθμὸς ξεκινᾷ μὲ τὸ χάρισμα τῶν δακρύων κατὰ τὴν προσευχὴ καὶ ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν κάθαρση τοῦ νοῦς ποὺ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴ φυσικὴ θεωρία τῶν ὄντων. Ἡ Χάρις γεννᾷ τὸν λόγο καὶ ἀνοίγει τὰ ρεῖθρα τῶν νοημάτων. Ὁ συγγραφέας μπορεῖ νὰ προσεγγίσει διὰ τοῦ λόγου τὸ ἄρρητον λόγω τοῦ φωτισμοῦ τοῦ νοῦς⁴⁶.

Ὁ τρίτος βαθμὸς εἶναι ἡ ἐνοίκηση τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ φανέρωση τοῦ θείου Φωτός, τὸ ὁποῖο ἀποκαλύπτει «τῶν κεκρυμμένων ἐν τῇ ψυχῇ

43. Δ. ΤΣΑΜΗ, *Ἡ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Νικήτα Στηθάτον*, ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, [Ἀνάλεκτα Βλατάδων 11], Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 63.

44. Δ. ΤΣΑΜΗ, *ὁ.π.*, σελ. 64.

45. Νικήτα Στηθάτου, *Ἀ΄ Ἐκατοντὰς πρακτικῶν κεφαλαίων*, α΄, MPG 120, 852A: «Καὶ πρώτην μὲν εἶναι τὴν ἐλευθερίαν, αὐτὴν φημί τὴν ἀπάθειαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἐξ ἐπιπόνου πράξεως ἐπὶ τὴν φυσικὴν προκόψασαν θεωρίαν τῆς κτίσεως, καὶ εἰς τὸν γνόφον τῆς θεολογίας εἰσελθοῦσαν ἐκεῖθεν».

46. Νικήτα Στηθάτου, *Ἀ΄ Ἐκατοντὰς πρακτικῶν κεφαλαίων*, α΄, MPG 120,852A: «Δευτέραν δέ, τὴν ἐκ δακρύων καὶ προσευχῆς τοῦ νοῦς καθαρότητα· παρ' οὗ ὁ λόγος γεννᾶται τῆς χάριτος, καὶ τὰ ρεῖθρα πηγάζει τῶν νοημάτων».

θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ»⁴⁷. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει φθάσει σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο, ἔρχεται «εἰς μέτρον ἡλικίας Χριστοῦ»⁴⁸. Ἔχει πληρώσει τὸν νοῦ του μὲ τὴ γνώση καὶ τὴν ἄρρητη σοφία διὰ τῆς μετουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁴⁹. Κατέχει πλέον τὴν ιδιότητα τοῦ θεολόγου ποὺ μπορεῖ νὰ φωτίσει καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας μεταλαμπαδεύοντας τὴν ἐμπειρική του γνώση μὲ τὸ ἔμπρακτο ὑπόδειγμα τοῦ βίου του. Τὰ προσωπικὰ βιώματα μαρτυροῦν στὰ μάτια τῶν μαθητῶν του τὴν ἐνέργεια τῆς Θείας Χάριτος ὡς ἀντικειμενικὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός. Ἡ διδασκαλία μπορεῖ νὰ παραμείνει σὲ ἓνα ἀλεκτικὸ πεδίο παιδαγωγικῆς μιμήσεως, ἢ στὸ στάδιο τῆς προφορικότητας. Ὁ Μ. Ἀντώνιος ἔμεινε στὴν ἱστορία ὡς καθηγητῆς τῆς ἐρήμου παρόλο ποὺ δὲν ἄφησε ἰδιόχειρο σύγγραμμα.

Γιὰ νὰ ἀποφασίσει κανεὶς νὰ ἀποκαλύψει τὰ στάδια καὶ τὶς ὁδοὺς τῆς νηπτικῆς θεογνωσίας καὶ μάλιστα νὰ ἀφήσει γραπτὴ παρακαταθήκη πρέπει νὰ λειτουργήσει καὶ ἓνα τέταρτο κίνητρο, ποὺ σχετίζεται μὲ αὐτὴν καθεαυτὴν τὴν ὑπαρξη τοῦ νηπτικοῦ, καὶ ταυτίζεται μὲ τὴν ἔννοια τοῦ χρέους. Ὁ Νικήτας ὑπενθυμίζει ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ πονηροῦ δούλου, τὸ παράδειγμα ἐκείνου ποὺ ἔκρυψε τὸ τάλαντό του καὶ δὲν τὸ ἀξιοποίησε ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Ὅποιος ἔλαβε συγγραφικὸ χάρισμα ὀφείλει νὰ τὸ ἀξιοποιήσει πρὸς σωτηρία καὶ ὠφέλεια τῶν ὑπολοίπων. Ὁ νηπτικὸς Πατέρας στὸ τέλος τῆς πραγμάτευσης τοῦ θέματος παραδέτει τὸ Δαβιδικὸ χωρίο: «Ἴδου τὰ χεῖλή μου οὐ μὴ κωλύσω, Κύριε, σὺ ἔγνων. Τὴν δικαιοσύνην σου, οὐκ ἔκρυψα ἐν τῇ καρδίᾳ μου, τὴν ἀλήθειάν σου καὶ τὸ σωτήριόν σου εἶπα· οὐκ ἔκρυψα τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου ἀπὸ συναγωγῆς πολλῆς»⁵⁰. Τὸ ἀποκαλυπτικὸ βίωμα τοῦ θεολόγου πρέπει νὰ κοινοποιηθεῖ καὶ στὶς ἐπόμενες γενεές. Ἡ μυστικὴ ἐμπειρία

47. Νικήτα Στηθάτου, *Α΄ Ἐκατοντὰς πρακτικῶν κεφαλαίων*, α΄, MPG 120,852B.

48. Ἐφεσ. 4:13. Πρβλ. *Συμεὼν νέου Θεολόγου, Βίβλος τῶν ἡθικῶν*, Λόγος Δ΄, SC 129, σελ. 343⁶⁰⁻³⁶³.

49. Νικήτα Στηθάτου, *Α΄ Ἐκατοντὰς πρακτικῶν κεφαλαίων*, α΄, M MPG 120, 852A-B: «Τρίτην, τὴν ἐν ἡμῖν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐνοίκησιν· ἐξ ἧς αἱ φωτοχυσαὶ τοῦ Πνεύματος αἱ πρὸς τὸ συμφέρον ἐν ἐκάστῳ τῶν καθαιρομένων γινόμεναι, εἰς φανέρωσιν τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀνακάλυψιν τῶν κεκρυμμένων ἐν τῇ ψυχῇ θησαυρῶν τοῦ Θεοῦ».

50. Νικήτα Στηθάτου, *Α΄ Ἐκατοντὰς πρακτικῶν κεφαλαίων*, α΄, MPG 120, 852B-853A.

δὲν εἶναι ἓνα προσωπικὸ ἐπίτευγμα πρὸς ἀτομικὴ ἀπόλαυση καὶ τέρψη. Εἶναι πληροφορία πίστewς πὸ ἐνισχύει τὶς ἀσκητικὲς προσπάθειες ὄλων τῶν χριστιανῶν.

Οἱ ἀμαθεῖς, οἱ ἄεργοι καὶ οἱ ὀκνηροὶ ἀπέναντι στὴν πράξη τῆς ἀσκήσεως πληροφοροῦνται ἀπὸ τοὺς νηπτικούς Πατέρες τὰ ἀποκαλυπτικὰ ρήματα τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ρωτήσῃ γιατί νὰ μετέχουν ἔστω καὶ ἔμμεσα αὐτῆς τῆς γνώσεως, ὅσοι δὲν κοπίασαν καὶ δὲν κοπιᾶζουν γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἄμεση ἐμπειρία της. Ἡ διδασκαλία περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος Χριστοῦ ἐπιλύει αὐτὰ τὰ ψευδοδιλήμματα. Ὁ καθένας ἔχει τὸν ρόλο του στὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ κάθε μέλος ὀφείλει νὰ ἐργάζεται πρὸς τὸ κοινὸν τῆς σωτηρίας. Ἔλλωστε, ἡ γνώση τῶν ἀληθειῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπαραίτητη σὲ ὅλους. Ἡ ἐργασία τοῦ καθενὸς στὴν Κιβωτὸ τῆς σωτηρίας εἶναι χρήσιμη γιὰ τὴν ἱστορικὴ πορεία της. Ὅσοι δὲν ἐπιλέξουν νὰ ἐργαστοῦν στὰ ἐδάφη τῆς μυστικῆς θεολογίας δὲν σημαίνει ὅτι δὲν θὰ σωθοῦν, ἐφόσον ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι μέλη τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἀρκεῖ νὰ μὴ λιποτακτοῦν καὶ νὰ ἀγωνίζονται στὰ πεδία τῶν πνευματικῶν μαχῶν πὸ ἀνοίγονται ἐνώπιόν τους. Ὅπως χαρακτηριστικὰ διδάσκει ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, ὁ καθένας θὰ κριθεῖ σὲ σχέση μὲ τὸν κόπο πὸ ἐπέδειξε γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ ἐνάρετου βίου, τοῦ ὁποῖου κορωνίδα εἶναι τὸ τρίπτυχο πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη⁵¹.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔγραψαν γιὰ νὰ σώσουν τὸν ἄνθρωπο. Ἐγραψαν γιὰ ὅσα βίωσαν, γνώρισαν ἢ πληροφορήθηκαν. Οἱ νηπτικοὶ Πατέρες εἶχαν τὴν ἐμπειρία τῆς προσευχῆς, τῆς νήψεως, τῆς θεωρίας, τῆς ἐκχύσεως τοῦ θείου Φωτός⁵². Περιγράφουν τοὺς κόπους καὶ τὰ θέλγητρα τῆς πνευματικῆς ζωῆς μὲ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ. Ἡ ἀνεπιτήδευτη γραφίδα τους, ἡ βιωματικὴ ὑφολογία τῶν κειμένων, ἡ χρῆση τοῦ δευτέρου προσώπου, ὁ ἀποφθεγματικὸς τόνος, στοχεύουν στὸν σπινθηρισμὸ τοῦ «θείου καὶ καθαροῦ ἔρωτα τοῦ ἀοράτου νυμφίου»⁵³. Ὁ βίος τους κηρύττει τὸ δυνατόν τῆς μεδέξεως τῶν θείων ἐνεργειῶν, ἐνῶ οἱ λόγοι τους στοχεύουν στὴν πιὸ ὑψηλὴ σύλληψη τοῦ ἀσκητικοῦ ἰδεώδους, τὴ δοξολογικὴ. Ἀκόμη καὶ ἂν δὲν θέλει κανεὶς νὰ δεχθεῖ τὴν ἐσχατολογικὴ-

51. Βλ. ὁ.π., σελ. 102, ὑποσ. 40.

52. ΣΤΥΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., σελ. 123.

53. Πρὸβλ. Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τὸν βίον τῆς ὁσίας Μακρίνης*, MPG 46,984A.

σωτηριολογική του διάσταση, οφείλει να αποδεχθεί ότι ο χριστιανισμός στην αυθεντική του μορφή είναι άσκητισμός⁵⁴. Επί το ὀρθότερο δὲ λέγαμε ὅτι ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ζωὴ μέσα στὴν Ἐκκλησία εἶναι συγκλήρωση ἀσκητικῆς λιτότητας καὶ πνευματικῆς ἀφθονίας. Ἐλάχιστοι χριστιανοὶ ἀκολουθοῦν τὸν δρόμο τῶν νηπτικῶν. Οἱ πάντες ὅμως εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἱκανοὶ νὰ γευθοῦν «τὰς ἀπείρους τῶν θεουργιῶν χάριτας»⁵⁵, ἀρκεῖ νὰ ἐργάζονται καὶ νὰ ἐπιδιώκουν «τὸ κατ' οἰκείαν ἀναλογίαν ἐπὶ τὸ θεομίμητον ἀναχθῆναι»⁵⁶.

Ἡ Θεία Χάρις ἐπιτελεῖ ὄχι μόνο τὴν ἐνότητα τῶν ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν τρόπων. Ἡ νῆψη ὀδηγεῖ στὴ θεία μέθη⁵⁷, καὶ ἡ «ἀδημοσίευτος σύνεσις» στὸν «ἐν τοῖς ψυχῆς ἀπορρήτοις τρεφόμενον» θεῖο ἔρωτα, ποῦ ὠδεῖ τὸν νηπτικὸ νὰ ἀναδυθεῖ ἀπὸ τοὺς βυθοὺς τῆς σιωπῆς καὶ «ἔκδηλον ποιεῖν τοῖς παροῦσι καὶ δημοσιεύειν τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ διάθεσιν τῷ ἐπιείγεσθαι πρὸς τὸ ποθοῦμενον»⁵⁸.

54. Βλ. ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ, *Ὁρθόδοξη Πνευματικότητα*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1993², σελ. 34.

55. (Ψευδο)Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας*, Γ', XV, MPG 3,445C.

56. (Ψευδο)Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περὶ οὐρανόου ἱεραρχίας*, Γ', II, MPG 3,165B. Πρὸς Νικήτα Στηθάτου, *Θεωρία καὶ Σύνοδος ἱερά εἰς τὴν οὐράνιον καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν*, στὸ Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, *Νικήτα Στηθάτου, Μυστικὰ Συγγράμματα. Εἰσαγωγή - Κείμενον ἀνέκδοτον - Σχόλια*, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1957, σελ. 61-86, ἐδῶ: σελ. 85¹⁻⁵: «Τοῦτο τοῖνυν ἐστὶ τὸ μυστήριον τῆς ἱεραρχίας ἡμῶν, ὥστε τοὺς ἀνθρώπους ἡμᾶς τῇ ἀναλογίᾳ τῆς μετουσίας τῆς θεοειδοῦς ιδιότητος ἀγγέλους ἢ θεοὺς γίνεσθαι καὶ μετὰ πότμον ἐνοῦσθαι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς θείας σοφίας καὶ γνώσεως ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσι καὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ».

57. Ὁ Ἰσαὰκ ὁ Σύρος περιγράφει τὴν ἔκσταση τῆς ψυχῆς ὡς ψυχοσωματικὴ κατάσταση μέθης ποῦ προκαλεῖται ἀπὸ τὴ θερμὴ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ (βλ. Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, *Τὰ εὐρεθέντα ἀσκητικά*, Λόγος ΚΔ', ἐκδ. Ἰ. Σπετσιέρη, Ἀθήνα 1895, σελ. 104-105).

58. Βλ. Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τὸν βίον τῆς ὁσίας Μακρίνης*, MPG 46,984A.